

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)**1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?**

-

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

-

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)**2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?**

-

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Palveluiden suunnittelussa tulee kuulla laajasti eri ryhmiä, jotta digipalveluista tulee aidosti saavutettavia. Digitaalisen strategian valmistelutyöhön tulee ottaa mukaan niitä ryhmiä, joille saavutettavuus on erityisen tärkeää, kuten vammaiset, kielivähemmistöt ja iäkkäät. Eri ryhmien on tärkeää osallistua myös palveluiden testaamiseen. Fyysisen asioinnin mahdollisuus tulee säilyttää, jotta väliinpuotoajia ei synny.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7)**3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?**

Hienoa, että komitea on nähnyt vammaisten osallistumisen tärkeyden 7. ehdotuksen kolmikantaiseen selvitys- ja lainvalmisteluhankkeeseen. Koska hankkeessa tehdään vaikutusarviointeja, myös naisjärjestöjen ja muiden yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa edistävien järjestöjen osallistaminen on välttämätöntä. Sukupuolten tasa-arvo läpileikkaa koko yhteiskunnan ja sen eri ryhmät. Jos tasa-arvoa ei huomioida, vaikutukset saattavat jopa heikentää sitä. Näin myös sukupuolivaikutusten arviointi tulee mukaan alusta asti.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Yksittäisten toimenpiteiden tai talousarvion kokonaisuuden tulojakovaikutuksia on mahdollisuus arvioida sukupuolen mukaan, sillä menetelmiä tähän on talousarvion sukupuolivaikutusten arviointia käsittelevässä TEAS-hankkeessa kehitetty.

Tärkeää on myös luoda mittareita, joilla pystytään seuraamaan myös sosiaaliturvan keskeisiä vaikutuksia eri sukupuoliin. Tähän yksi konkreettinen keino on lisätä sukupuolivaikutukset osaksi perusturvan riittävyden arviointia (laki kansaneläkeindeksistä 4a§).

Osatyökykyisten ja vammaisten työllisyysasteen nostaminen vaatii työajanjoustojen, osa-aikatyötä ja työnteon muotojen moninaistamisen edistämistä. Vammaisten henkilöiden työllistymisen esteiden purkamista on jatkettava.

Työsopimuslainsäädäntöä on uudistettava siten, että osa-aikatyön tarjoaminen osatyökykyisille on nykyistä helpompaa. Työn vastaanottamisen esteitä on purettava parantamalla sosiaalietuuksien ja palkkatulojen yhteensovittamista.

Työelämän syrjimättömyyttä on edistettävä, jotta jokaisen työkyky pääsee aidosti käyttöön. Raskaus- ja perhevapaasyrjintää voidaan ehkäistä parantamalla perhevapaalta palaavan irtisanomissuojaa eli täsmentämällä työlainsäädäntöä siten, että raskaus- ja perhevapaan käyttö eivät vaikuta negatiivisesti määräaikaisen työsuhteen jatkumiseen. Etävanhemmuutta voi tukea antamalla etävanhemman puolisolle oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen. Vanhempainpäivärahojen määräytymisperusteita tulee muuttaa niin, että määräytymisperusteeksi saisi valita vuositulon tai edellisen verotuskauden tulon.

Maahan muuttaneiden ja vammaisten sekä muihin vähemmistöihin kuuluvien naisten työllistymistä ja samapalkkaisuutta on tärkeää edistää läpileikkaavasti. Jatkotyön kannalta on tärkeää selvittää vammaisten ja maahan muuttaneiden naisten euro. Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee, että valtioneuvosto valmistelee ja toteuttaa poikkihallinnollisen tiekartan vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteellisten esteiden purkamiseksi. Moninaisuuden huomioimista rekrytoinnissa tulee edistää anonyymillä rekrytoinnilla sekä moninaisuuslausekkeilla työpaikkailmoituksissa. Kotoutumislakia tulisi toimeenpanna siten, että painotetaan erityisesti työvoiman ulkopuolella olevien palveluita.

Monet naisvaltaiset alat ovat kriisiytyneet. Sosiaali- ja terveysala, opetusala ja monet palvelualat olivat kuormittuneita jo ennen pandemiaa, ja koronakriisi pahensi tilannetta entisestään. Naisvaltaisille aloille tyypillisiä ongelmia ovat matala palkkaus, työvoimapula ja näistä johtuva

työntekijöiden kuormittuneisuus. Työterveyslaitoksen työhyvinvointikyselyssä (2022) 56 % naisista arvioi työuupumuksensa melko korkeaksi tai korkeaksi. Työuupumuksen hinta niin yksilölle kuin yhteiskunnalle on kova. Kunta-alalla henkilöstön sairauspoissaoloista, työtapaturmista, työterveyshuollosta ja työkyvyttömyyseläkkeistä aiheutuu vuosittain välittömiä kustannuksia 1,2 miljardia euroa.

Työsuojelulainsäädäntö on säädetty fyysisen työn lähtökohdista eikä huomioi riittävällä tavalla henkistä kuormitusta. Naisvaltaisen sotealan työhyvinvoinnin parantamiseksi tulisi säätää työterveyshuoltolaissa ja työturvallisuuslaissa psykososiaalisen kuormituksen ennaltaehkäisystä ja selvittää mielenterveyden tukemista lakisääteisenä työterveyspalveluna.

Eryteisesti tulisi uudistaa yleistä huolehtimisvelvoitetta (8 §), työsuojelun toimintaohjelmaa (9 §), työn vaarojen selvittämistä ja arviointia (10 §), työn suunnittelua (13 §), työntekijälle annettavaa perehdytystä ja ohjausta (14 §), työtä ja työskentelyolosuhteita koskevia säännöksiä sekä työnantajan ja työntekijän velvollisuutta ennaltaehkäistä ja puuttua työn psykososiaalista kuormitusta aiheuttaviin tekijöihin.

On hyvä myös huomata, että määräaikaiset työsuhteet ovat olleet yleisempiä naisilla kuin miehillä. Vuonna 2022 naispalkansaajista lähes 20 % ja miespalkansaajista miltei 15 % työskenteli määräaikaisena. Pysyvän työn puutteessa eniten nuoria ja naisia ja uudet työsuhteet naisilla useammin määräaikaisia ja miehillä pysyviä. Myös osa-aikainen työ oli yleisempää naisilla kuin miehillä: naispalkansaajista osa-aikaisia oli 24 % ja miespalkansaajista 12 %. Joka neljäs osa-aikatyötä tekevä haluaisi kokoaikaista työtä.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Heikosti resursoiden palveluiden vastikkeellisuus on ongelmallista. Tutkimusten mukaan kaikki asiakkaat eivät hyödy nykyisistä aktivointipalveluista. Varsinkin haavoittuvimmat asiakasryhmät hyötyvät palveluista vähemmän kuin esimerkiksi korkeammin koulutetut. Haavoittuvien ryhmien kohdalla henkilökohtaiset rajoitukset, kuten puutteelliset tiedot ja taidot (esimerkiksi digitaidot, ymmärrys heille kuuluvista etuuksista ja palveluista), vaikeuttavat heidän osallistumistaan. Tämän lisäksi vastikkeellisuus luo riskin epätasa-arvoon asiakasryhmien välillä ja synnyttää pahimmassa tapauksessa työttömän passivoitumisen. Sanktiot ja etuus-/palvelujärjestelmän viat voivat myös heikentää taloudellista tilannetta niiden henkilöiden keskuudessa, joilla on jo valmiiksi heikko taloudellinen tilanne. (Eri poluilla työllisyyteen, 2022.)

Toisena haasteena on asiakkaiden negatiiviset kokemukset aktivointipalveluista. Asiakkaat kokevat toimenpiteisiin osallistumisen kannusteet heikoiksi, ja huonot kokemukset ja palvelujen ja etuuksien leimaavuus (stigma) heikentävät motivaatiota osallistumiseen. Velvoitteet ilman asiakkaan

yksilöllistä kohtaamista aiheuttaa sivuutetuksi tulemisen kokemuksen, mikä heikentää luottamusta ja motivaatiota entisestään. Kun palvelut vastaavat asiakkaiden tarpeisiin, ne koetaan omiksi. Se puolestaan pitää yllä osallisuuden kokemusta, joka parantaa sitoutumista. (Eri poluilla työllisyyteen, 2022.)

Työttömyys sattuu –kirjan työttömien kertomukset tuovat esiin sen, että aktivointivaateet ja toisaalta työmarkkinoiden käytettävissä olemisen vaade on luonut järjestelmään ristiriidan, joka pakottaa työttömät tasapainoilemaan oikeanlaisen aktiivisuuden ja passiivisuuden välimaastossa. Vääränlainen aktiivisuus saattaa synnyttää selvityspyyntöjä, joiden käsittely voi viedä kuukausia ja keskeyttää tuen maksamisen. Työttömät kuvailevat TE-toimiston yhteydenottojen aiheuttavan pelkoa, ahdistusta ja voimattomuutta. Se on päinvastainen tavoite aktiiviselle ja yrittävälle työnhakijalle. Kirjassa tuodaan esille myös se, että työssäkäyvät palkitaan liikunta- ja kulttuurituilla, lounaseduilla ja työterveyspalveluilla, mutta työttömien kohtelu lähtee sanktioista ja valvonnasta.

Tärkeintä on turvata perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavat palvelut, jotka ovat ennakoitavia, yksilöllisiä ja resursoitu niin, että oikeudet toteutuvat täysimääräisesti.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)
4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Työmarkkinoiden käytettävissä olemisen tulkintaa tulisi laventaa ja yhdenmukaistaa niin, että työttömien kohtelu ei ole riippuvaista yksittäisestä TE-virkailijasta. Nyt moni työtön kokee aktiivisuuden tekona, joka johtaa sanktioihin.

Tällä hetkellä myöskään moni työtön ei edes tiedä, että hän on oikeutettu lakisääteiseen terveystarkastukseen, koska TE-toimisto ei aina tästä kerro.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)
5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Opiskelusta tulee tehdä kannattavaa myös työttömyyden aikana. Omaehtoisen opiskelun mahdollisuuksia, esimerkiksi sivutoimista opiskelua työttömyysturvalla tulisi lisätä.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Työttömyysturvan vailla ammatillista koulutusta olevien alle 25-vuotiaiden viiden kuukauden odotusaika on kohtuuton ja on johtanut tilanteisiin, jossa työtön nuori joutuu maksamaan takautuvasti tukia takaisin.

Toimeentulotukilain uudistusta selvittäneen tausta-aineiston mukaan kuntien sosiaalitoimen työntekijöiden kokemus oli, että ilmoitukset perusosan alentamisesta eivät johda yhtä usein asiakkaan tavoittamiseen ja asiakkuuden alkamiseen kuin Kelan sosiaalihuoltoon tehdyt huoli-ilmoitukset. Osa ilmoituksista oli vääräaikaisia ja osalle asiakkaista muut palvelut olisivat ensisijaisia.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Opintotuen lainapainotteisuutta tulee tarkastella kriittisesti. Nyt opiskelijat ovat ainoa ryhmä, jonka oletetaan selviytyvän päivittäisistä menoista lainan avulla. Erityisesti ammattiin opiskelevien naisten lainamäärä on suurempi kuin miesten.

Valtion takaamankin lainan lyhennys on osoittautunut huomattavasti kalliimmaksi, kuin mitä opiskelijoille on mainostettu. Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (2021) mukaan joka kolmas korkeakouluopiskelija kärsii masennuksen ja ahdistuksen oireista. Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevat naiset voivat tutkimuksen mukaan kaikkein huonoimmin. 40 prosenttia naisista kertoi ahdistuksen ja masennuksen oireista. Opiskelevilla naisilla sekä todettu masennus että todettu ahdistuneisuushäiriö olivat yleisempiä kuin miehillä. Naisten riski sairastua syömishäiriöön oli kolminkertainen miehiin verrattuna.

Jos opiskelijoita halutaan kannustaa valmistumaan määräajassa heikolla toimeentulolla, tulisi hyvinvointia tukevien palveluiden olla kunnossa. Nyt hoitoonpääsy on hidasta ja opiskelijoita ohjataan terveyskeskuksiin, vaikka he ovat maksaneet YTHS-maksun. Lakisääteiset opiskeluhuollon palvelut tulisi ulottaa myös korkeakouluihin, jotta opiskelijoilla olisi pääsy tuen piiriin.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15) 6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Lapsilisäjärjestelmä on yksi esimerkki sosiaaliturvan sukupuolittuneisuudesta: yli 90 prosenttia lapsilisän saajista on naisia. Lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi lapsilisä tulisi sijoittaa indeksiin ja sitä tulisi maksaa siihen asti, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Lapsiperheköyhyys on yhden huoltajan perheissä huomattavasti kahden vanhemman perheitä yleisempää ja suurimmassa köyhyysriskissä onkin esimerkiksi yksinhuoltajavanhemmat, joista naisia on 87 prosenttia. Köyhyysriski on suurempi silloin, kun yksinhuoltaja on nainen. Kotitaloustyypeistä useimmin toimeentulotukea saavat yksinhuoltajanaiset. Noin 30 prosenttia yksinhuoltajanaisten kotitalouksista saa toimeentulotukea.

Kun työikäisten yksinhuoltajien työttömyysaste 2017 oli 11,6 prosenttia, oli se 2021 jo 13,2 prosenttia. Koko työväestön työttömyysaste oli 7,7 prosenttia. Työelämän muutokset ovat

aiheuttaneet työaikojen muutoksia, joihin yksinhuoltajien on vaikea tai mahdoton vastata. Tämä kasvattaa pitkäaikaistyöttömyyden riskiä. Myös köyhyys työssäkäynnistä huolimatta koskee erityisesti lapsiperheitä ja yksin asuvia. Yhden vanhemman perheiden pienituloisuusaste on noussut 23,7 %, kun esimerkiksi kahden vanhemman perheiden vastaava osuus on 6,6 % (Tulonjakotilasto, Tilastokeskus 2021). Tilastojen mukaan maahanmuuttajataustaiset lapsiperheet ovat köyhiä useammin kuin kantaväestöön kuuluvat lapsiperheet.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Kelan maksamia lastenhoidon tukia ovat kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, osittainen hoitoraha ja joustava hoitoraha. Uudistusta suunniteltaessa on tärkeää tehdä perusteellinen sukupuolivaikutusten arviointi, sillä suurimman osan hoitorahajaksoista käyttävät äidit.

Lasten erilaisia asumisjärjestelyjä tulisi kohdella tasavertaisesti ja niin, että vanhemmat voivat tehdä lapsen asumista koskevia ratkaisuja lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta ilman että ratkaisut riippuvat perheen sosioekonomisesta asemasta tai asuinkunnasta.

Lapsen vuoroasumisesta aiheutuu aina kustannuksia, jotka voivat olla yhteenlaskettuna suurempia kuin kustannukset, jotka aiheutuvat lapsen asumisesta vain yhdessä kodissa. Liiton näkemyksen mukaan lasten yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta vuoroasumisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisessa lähtökohdaksi tulee ottaa pikemminkin todelliset kustannukset kuin nykyisten tukien jakaminen mekaanisesti puoliksi kahden vanhemman välillä. Samasta syystä on tärkeää, että päätökset sosiaaliturvaetuksien ja elatusavun määrästä ja jakautumisesta vanhempien kesken perustuvat lapsen tosiasialliseen asumistilanteeseen eikä vanhempien kesken tai oikeudessa tehtyyn sopimukseen, mikäli se ei heijasta hoitovastuun ja sitä kautta kustannusten todellista jakautumista.

Ratkaisujen on tärkeää varmistaa, että mikäli toinen vanhempi, joka usein lapsen äiti, todellisuudessa kantaa suuremman vastuun hoivasta ja kustannuksista, hänen taloudellinen tai sosiaalinen tilanteensa ei heikkene vuoroasumiseen liittyvien päätösten seurauksena. Vuoroasumisen mahdollisuuksien turvaaminen on keskeistä pienituloissa talouksissa, joissa taloudellisten resurssien puute saattaa nykyisin estää lapsen vuoroasumisen.

Naisjärjestöjen Keskusliitto kannattaa kustannusten korvaamisen selvittämistä kahden varhaiskasvatuspaikan tilanteessa. Esitysten on hyvä mahdollistaa erilaiset varhaiskasvatusratkaisut ja edistää lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen riippumatta siitä, onko lapsella varhaiskasvatuspaikka toisen vanhemman valitsemana hoitomuotona.

Liitto kannattaa myös kuntien esi- ja perusopetuksen koulukuljetusvelvollisuuden laajentamista vuoroasumistilanteisiin ja näkee asian selvittämisen tärkeänä. Selvityksen on tärkeää mahdollistaa koulukuljetusten korvaaminen myös kuntien välillä. Vammaisella lapsella on oikeus saada apua, joka mahdollistaa koulunkäynnin, ja koulukuljetusvelvollisuuden laajentamisen on tärkeää koskea myös vammaisia lapsia yhdenvertaisesti.

Sote-uudistusta toimeenpantaessa on tärkeää seurata, että lasten oikeus saada palveluita lapsen asuinkunnasta riippumatta toteutuu myös käytännössä. Akuutin hoidon lisäksi on tärkeää varmistaa, että ennaltaehkäisevät palvelut ja perheiden tukipalvelut, kuten kotipalvelu ja lastensuojelupalvelut, ovat saatavilla molempiin koteihin.

Liitto kannattaa elatusavun määrittämisen valtakunnallisen ohjeistuksen päivittämistä vuoroasuminen huomioiden. Samalla pitää kuitenkin huolehtia siitä, että lapsen väestökisteriin merkityssä osoitteessa asuva vanhempi (usein lapsen äiti), ei menetä tukien jakamisen vuoksi taloudellista turvaansa tilanteessa, jossa iso osa lapsen varhaiskasvatukseen ja sosiaali- ja terveystalouteen liittyvistä lakisääteisistä maksuista jatkossakin tulisi hänen maksettavakseen. Sama pätee tilanteessa, jossa toinen vanhempi ei tosiasiallisesti osallistu lapsen asumiseen, hoivaan tai kustannusten jakamiseen sovitun mukaisesti.

Liiton näkemyksen mukaan sosiaaliturvaa, erityisesti asumistukea, lapsilisää, elatustukea ja toimeentulotukea tulisi tarkastella kokonaisuutena sekä suhteessa toisiinsa että suhteessa suurempiin uudistusprosesseihin, kuten sosiaaliturvauudistukseen ja lapsilisäjärjestelmän kokonaistarkasteluun. Samalla tulee kiinnittää huomiota siihen, että vuoroasumisesta aiheutuvat kulut katettaisiin ensisijaisesti asumistuen ja lapsilisän kuin toimeentulotuen avulla. Asumisen tukien yhteydessä on hyvä huomioida myös mahdollisuus saada tukea asunnon muutostöihin vuoroasuvan vammaisen lapsen tarpeiden huomioimiseksi siten, että lapsella on konkreettisesti mahdollisuus viettää aikaa myös siinä kodissa, jossa ei ole kirjoilla.

Etävanhemman sosiaaliturvaa olisi hyvä kehittää omana kokonaisuutenaan ja siten, että tukijärjestelmä kannustaa sekä hoivavastuun että taloudellisen vastuun tasaisempaan jakautumiseen.

Liitto kannattaa joustavuuden lisäämistä mahdollistamaan erilaiset ratkaisut lastenhoidon tukien suhteen siten, että vanhempien tilanteita tarkastellaan vuoroasumistilanteissa erikseen ja että varhaiskasvatuspaikka, kotihoidon ja yksityisen hoidon tukia voitaisiin myöntää vuoroasumistilanteessa rinnakkain. Liitto huomauttaa, että juuri hyväksytty perhevapauudistus ei tuo tähän muutoksia.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Sosiaaliturvan uudistamisen sukupuolivaikutukset on arvioitava ja kiinnitettävä huomiota eri naisryhmien toimeentuloon.

Varhaiskasvatuspaikka tulisi saada työllistyessään läheltä kotia, myös keskellä vuotta. Varhaiskasvatuksen henkilöstömitoitusta tulisi kasvattaa ja varmistaa osaavan henkilökunnan saanti houkuttelevalla palkkauksella.

Epäsäännöllistä tai vuorotyötä tekevien vanhempien lapsille tarvitaan riittävästi hoitopaikkoja. Varhaiskasvatusta ja koululaisten hoitoa tarvitaan aina kun vanhemmat ovat töissä. Vuorohoitoa on oltava saatavilla lakisääteisesti myös pienille koululaisille. Koulujen loma-aikojen aikainen hoito on järjestettävä, jos vanhemman työssäkäynti sitä edellyttää.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16) 7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämisessä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Komitean väliraportissa todetaan, että hyväksyttävät enimmäisasumismenot eivät ole seuranneet yleistä vuokratason nousua, mikä on johtanut siihen, että ne jäävät usein tukea saavien todellisten asumismenojen alapuolelle. Lisäksi todetaan, että useat yleisen asumistuen saajat täydentävät siksi tuen tarvettaan toimeentulotuella ja että ilmiö on ollut pitkäkestoinen. Asumistukea täydennetään toimeentulotuella erityisesti kasvukeskuksissa, joissa palkat eivät riitä menojen kattamiseen.

Köyhyys- ja huono-osaisuustutkimukset ovat jo pitkään osoittaneet, että yksi keskeisimmistä taloudellista huono-osaisuutta selittävästä tekijöistä liittyy yksin asumiseen ja yksinhuoltajuuteen. Yhden aikuisen kotitalouksissa asuvilta puuttuu toisen aikuisjäsenen antama taloudellinen turva. Tarkasteltaessa vuosien 2014–2020 aikana tapahtuneita muutoksia, havaitaan, että yhden huoltajan lapsiperheet ja yksin asuvat kokevat toimeentulovaikeuksia selvästi useammin kuin kahden aikuisen taloudet.

Ikääntyneistä naisista suurempi osa saa asumistukia kuin miehistä. Yli 65-vuotiaista yksinasuvista miehistä 29 prosenttia saa asumistukea, naisista 34 prosenttia. Hyvin pieni osa saa asumistuen lisäksi myös toimeentulotukea, selvästi pienempi osa kuin väestöstä keskimäärin. Mikäli eläkkeensaajan asumistuki lakkautettaisiin, lisäisi se todennäköisesti toimeentulotukeen turvautuvien määrää. Eläkkeensaajan asumistuen poisto pienentäisi siis useamman naisen kuin miehen käytettävissä olevia tuloja ja heikentäisi siten heidän toimeentuloaan.

Eläkkeensaajan asumistuen voi tulkita eräänlaisena lisänä matalampiin eläkkeisiin. Se turvaa kohtuullisen asumisen myös niille, joiden eläkkeet ovat jääneet pieniksi ja joilla ei ole velatonta omistusasuntoa eläkepäivien turvana. Selkeä enemmistö pienituloisista eläkeläisistä on naisia.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulokitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)

8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Kuten aiemmissa selvityksissä on tuotu ilmi, oleellista on, että henkilöllä on ollut todellinen mahdollisuus itse hankkia toimeentulonsa. Jos todellista mahdollisuutta toimeentulon itsenäiselle hankkimiselle ei ole, ei tuen alentamista voida tehdä, sillä se olisi perustuslain 19.1 §:n vastaista.

Perustuslakivaliokunta arvioi myös lakiesitystä (HE 138/2010 vp) 18–25-vuotiaalle myönnettävän toimeentulotuen perusosan alentamisesta sillä perusteella, että nuori on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta, perustuslain 6.2 §:n syrjintäkiellon valossa. Valiokunta huomautti, että hallituksen esityksessä ei ollut esitetty syitä, joiden perusteella juuri kyseinen ikäraja on perusteltu myös toimeentulotuen perusosan alentamisessa.

Lainsäädännön tulisi lisäksi mahdollistaa esimerkiksi vapaaehtoistoiminta, pienimuotoinen palkkatyö tai opiskelu ilman, että asiakas olisi vaarassa menettää perusturvan.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Huolehtia perusturvan riittävästä tasosta, resursoida sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä riittäviin kuntoutus-, mielenterveys- ja sosiaalihuoltopalveluihin niin, että niiden vaikutusta eri sukupuoliin, tuloluokkiin ja ryhmiin seurataan ja arvioidaan.

Sosiaali- ja terveyspalvelut tulisi nähdä investointina, joka parantaa yhteiskunnan työllisyys- ja veropohjaa, tukee soteammateissa pysymistä, vähentää inhimillistä kärsimystä ja köyhyyttä sekä vahvistaa yhteiskunnan sisäistä turvallisuutta.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)

9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Sosiaali- ja terveydenhuollolla ja sitä kautta naisennemistöisellä alalla tulee olla sellaiset työolot, jotka eivät entisestään kuormita työntekijöitä ja jotka antavat vaikutusvaltaa työlistojen- ja olojen suunnitteluun.

Samalla on tärkeää, että terveydenhuolto tunnistaisi nykyistä paremmin työkykyyn merkittävästi vaikuttavan lähisuhdeväkivallan. Tuoreen tutkimuksen (Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot, 2023) mukaan parisuhdesurmien määrän väheneminen pysähtyi 2010-luvulla. Määrä on edelleen Suomessa korkea verrattuna muihin Pohjoismaihin. Valtaosa uhreista oli käyttänyt terveydenhuollon palveluja kasvavassa määrin ennen henkirikosta, mutta terveydenhuollon diagnoositiedoissa väkivalta näkyi vain vähän. Lähisuhdeväkivalta onkin erittäin alitunnistettu ongelma

terveyspalveluissa. Heli Siltalan väitöksen mukaan alle prosentti hoitoon hakeutuvista uhreista tunnistetaan terveydenhuollossa. Niin kauan, kuin väkivaltaa ei tunnisteta ja sosiaali- ja terveydenhoidossa keskitetään syiden sijaan oireiden hoitamiseen, niin inhimillinen kärsimys kuin myös kustannukset jatkavat kasvua.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

-

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

-

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27) 10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

-

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30) 11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Perusturvaetuuksien yhdistäminen on kannatettava askel kohti sosiaaliturvan byrokratian ja monimutkaisuuden purkamista. Se helpottaa myös ihmisen vaihtuvien kategorioiden tunnistamista esimerkiksi yrittäjästä työntekijäksi tai työkykyisestä osatyökykyiseksi.

Suomen perustulokokeilut ovat tuoneet kokeiluun osallistuneille parempaa hyvinvointia. Perustuloa saaneilla osallistujilla oli vähemmän masennusta ja psyykkistä kuormitusta, enemmän luottamusta yhteiskunnan instituutioihin ja he kokivat hyvinvointinsa paremmaksi kuin verrokkiryhmän osallistujat. Tällä voi olla vaikutuksia työllisyyteen pitkällä aikavälillä, sillä mielenterveysongelmat ovat jo suurin nuorten aikuisten työkyvyttömyyttä aiheuttava tekijä. Pitkäaikaistyöttömyyden on usein kroonisia mielenterveyden haasteita. Niiden purkaminen perustulolla voi olla yksi keino parantaa työllisyyttä ja vähentää toimeentulotuen käyttöä. Koska perustulon arvioidaan lisäävän naisten kotiin jäämistä lapsenhoidollisin perustein, olisi perustulon sukupuolivaikutukset tärkeä selvittää.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittää A) etuuksien ehtojen osalta? B) toimeenpanon osalta?

Palveluihin sanktiot voivat olla kohtuuttomia varsinkin, kun palveluita ei ole riittävästi ja yhdenvertaisesti kaikkien saatavilla. Lisäksi monet palvelut ovat maksullisia, kuten kuntoutuspsykoterapia.

Mietinnössä todetaan, että toimeentulotuen perusosan alentamisesta sanktiona ei ole luotettavaa tutkimustietoa. Tämä pitäisi ehdottomasti selvittää. Perusosan alentaminen vaatii lisää hallinnollista byrokratiaa ja uhkaa toimeentulotuen saajan perusoikeuksien mukaista perusturvaa.

Yhdistetyt etuudet on tärkeää sitoa elinkustannusindeksiin köyhyyden torjumiseksi.

13. Ehdotusten priorisointi
13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

-

14. Julkisen talouden kestävyys
14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Suomen sosiaali ja terveys ry:n laskelmien mukaan vuoden 2015 jälkeen tehdyt perusturvaetuuksien leikkaukset ja jäädytykset ovat heikentäneet pienituloisten asemaa ja ostovoimaa. Myös perusturvan riittävyyden arviointiraportti osoittaa, että indeksijäädytysten ja -leikkausten yhteisvaikutus perusturvan riittävyyteen on ollut suuri.

Feministiset taloustieteilijät ovat osoittaneet, että julkisen talouden menoleikkaukset heikentävät sukupuolten tasa-arvoa. Niistä kärsivät usein etenkin naiset, ja naisten joukosta eniten pienituloiset ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset, jotka ovat riippuvaisimpia julkisista palveluista ja sosiaaliturvasta. Lisäksi talouskuri iskee usein erityisesti naisvaltaisiin julkisen sektorin töihin, kuten sosiaali- ja terveysalaan. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus huomautti alkuvuodesta, että sosiaaliturvan leikkaukset alentaisivat erityisesti pienituloisten käytettävissä olevia tuloja.

Samalla feministiset taloustieteilijät ovat osoittaneet, että investoinnit sosiaaliseen infrastruktuuriin, eli soteen, kasvatukseen ja koulutukseen, voivat olla sijoitus julkisen talouden kantokyvyille. Ne voivat myös lisätä enemmän työllisyyttä ja kasvua kuin vastaavat investoinnit fyysiseen infrastruktuuriin, kuten rautateihin ja rakennuksiin.

Hoivan tarve ei vähene, kun hoivasta leikataan. Siten menoleikkaukset, jotka näyttävät lyhyen aikavälin säästöiltä, johtavat kustannusten lisääntymiseen pidemmällä aikavälillä, kun esimerkiksi palkattoman hoivavastuun kantavien aika- ja tuloköyhyys lisääntyvät ja hoivan tarjoamisen voimavarat ehtyvät. Hoiva on Suomessa erittäin sukupuolittunutta. Kaksi kolmasosaa täysipäiväisiä omaishoitajista on naisia. Naiset käyttävät yli 90 prosenttia vanhempainpäivärahoista ja vain viisi prosenttia itsestä käyttää täydet yhdeksän viikkoa isyysvapaata. Miesten osuus kotihoidontuen käyttäjistä on alle 10 prosenttia. Jos hoivaa säilytetään lisää yksilöille, se jää pääosin naisten harteille. Tämä on suoraan pois hoivan tasapuolisesta jakautumisesta ja siten sukupuolten tasa-arvosta, yhteiskunnan käyttöön jäävästä osaamisesta ja kansalaisten ostovoimasta.

Hyvinvointivaltion palvelut ja toimivat julkiset instituutiot vähentävät yhteiskunnallista epävakautta hillitsemällä eriarvoistumista ja sosiaalisia jännitteitä. Siten leikkaukset sosiaaliseen infrastruktuuriin rapauttavat myös sosiaalista vakautta, mikä voi johtaa ennakoimattomiin tulevaisuuden kustannuksiin.

Julkinen talous on riippuvainen riittävän suuresta määrästä terveitä työntekijöitä. Joka neljäs suomalaisista on kokenut työuupumusta. Mielen terveyden haasteiden vuoksi Suomessa menetetään vuosittain 17 miljoonaa työpäivää. Mielen terveyssyyt ovat suurin syy työkyvyttömyyseläkkeille ja pitkille sairauslomille. OECD on arvioinut mielen terveyden häiriöiden kustantavan Suomelle 11 miljardia euroa vuodessa, mikä on 17 prosenttia valtion vuoden 2022 budjetista. Työterveyslaitoksen mukaan mielen terveysongelmien kustannukset ovat Suomessa jo 5,3 prosenttia bruttokansantuotteesta. Osuus on kasvanut viime vuosina ja on EU-alueen korkeimpia. Välimietinnössä tämä näkyy heikosti, joten sen huomiointi ehdotusten täytäntöönpanossa ja tulevassa työssä on välttämätöntä.

Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea (ESOK) totesi 15.2.2023 julkistetussa ratkaisussaan Suomen sosiaaliturvan tason olevan edelleen liian alhainen. Suomi on saanut komitealta aikaisemminkin moitteita perusturvan riittämättömästä tasosta. ESOK tarkasteli vähimmäissairauspäivärahan, -vanhempainrahan, -kuntoutusrahan, työttömyysturvan peruspäivärahan, takuueläkkeen, työmarkkinatuen ja toimeentulotuen tasoa. Komitea totesi vähimmäisetuudet liian mataliksi, jotta ne voisivat kattaa tuensaajan perustarpeet Euroopan sosiaalisen peruskirjan edellyttämällä tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen toimintasuunnitelma suosittelee tarkastelemaan sosiaaliturvan riittävyyttä juuri ESOKin ratkaisujen näkökulmasta ja tutkimaan eri etuuksien korotuksen vaikutusta köyhyyden vähentämiseksi. Myös perusturvan riittävyyden arviointi totesi jälleen, että työttömän, sairaan ja vanhempainvapaalla olevan perusturva ei riitä turvaamaan kohtuulliseksi katsottavaa toimeentuloa. Tämän vuoksi etuuksien indeksijäädytykset leikkaavat jo valmiiksi matalaa perusturvaa.

Sosiaaliturvan uudistuksella voi tasapainottaa julkista taloutta. Jos se uudistetaan niin, että turvan taso on riittävä perusoikeuksien näkökulmasta, se huomioi sosiaaliturvan sukupuolistuneet vaikutukset ja ottaa huomioon erilaisten elämäntilanteet ja perhemallit, voi yhteiskunnan pohja paremmin ja sitä kautta koko talous.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Etuuksien ja tukien yksilökohtaisuus ja perhe- ja kotitalouskohtaisuus, huomioiden perhesuhteet, elatusvastuukysymykset, lapsen oikeudet ja sukupuolten tasa-arvon.

Tukien yksilökohtaisuus on välttämätöntä sukupuolten tasa-arvon toteutumiseksi. Sosiaaliturvan aiemmassa raportissa nostetaan esiin perhekohtaisuuden riskit, kun tuensaajan puolison tulot ylittävät myöntöperusteen. Tämä on ristiriidassa perusoikeuksien yksilöperustaisuuden kanssa ja heikentää tuensaajan taloudellista riippuvuutta. Se vaikuttaa erityisesti naisten oikeuksiin saada etuuksia.

Tilanteen ongelmallisuutta lisää avioliittolaki, jonka mukaan vain aviopuolisot ovat velvollisia elättämään toisiaan. Tarveharkinnan kohteeksi joutuneista työttömistä lähes puolet on avioliitossa eikä näin ollen voi vaatia elatusta puolisoiltaan. Valtaosa tarveharkinnan kohteeksi joutuneista on naisia, vaikka työmarkkinatuen saajista heitä on alle puolet. Tasa-arvon edellytyksenä pidetään yleensä yksilöiden taloudellista itsenäisyyttä. Omat tulot ja määräysvalta niihin ovat taloudellisen itsenäisyyden perusta.

Tällä alueella on vielä paljon selvitettävää vuoroasumisen, perheiden moninaisuuden ja lapsen oikeuksien toteutumisen saralla.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä Cedaw-komitea 2022 suosituksissaan Suomelle huolissaan siitä, että vuosina 2016-2018 toteutetut säästötoimenpiteet, mukaan lukien sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset, vaikuttivat suhteellisesti enemmän naisiin ja edistivät köyhyyden naisistumista. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio ryhtyy toimenpiteisiin varmistamaan naisten riittävän elintason ja heidän taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksiensa toteutumisen.

Samalla kun sosiaaliturvauudistusta suunnitellaan, suunnitellaan myös merkittäviä sopeutus- ja leikkaustoimia julkisen talouden tasapainottamiseksi. Kohdistuessaan esimerkiksi työttömyysturvaan, asumistukeen ja sosiaaliturvaan leikkauksilla on myös sukupuolivaikutuksia, jotka on tunnistettava ja huomioitava.

Siksi sosiaaliturvan uudistamisen sukupuolivaikutukset on arvioitava komitean jatkotyössä. Tähän asti sukupuolivaikutuksia on käsitelty kapeasti, eikä erilaisten haavoittavassa asemassa olevien ryhmien tarpeita ole selvitetty kattavasti. Arviointi on tärkeää tehdä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, koska jälkikäteisarviointi tuo tietoa, mutta ei muutosta. Jos tällaista arviointia ei tehdä, uudistukset voivat jopa heikentää sukupuolten tasa-arvoa.

Arvioinnissa selvitetään muun muassa palveluiden käyttäjien sukupuolijakaumaa, resurssien jakautumista, miten sukupuolten tilanteet eroavat toisistaan ja miksi sekä minkälaisia vaikutuksia uudistuksella on eri sukupuoliin. Tärkeä osa arviointia on asiantuntijoiden ja sidosryhmien kuuleminen. Seuraavassa komiteassa on tärkeää olla edustettuna myös tasa-arvoasiantuntijoita julkiselta ja kolmannelta sektorilta. Myös kokemusasiantuntijoiden (köyhyys, työttömyys) sisällyttäminen komiteaan tuo työn lähelle niiden ihmisten arkea, johon uudistus eniten vaikuttaa. Johtavissa asemissa olevien mukanaolo on tärkeää vaikuttavuuden ja kokonaiskuvan saamisen kannalta, mutta yhtä tärkeää on kuulla niiden käyttäjien kokemus ja näkemys, jotka ovat hakeneet tukia hiljattain.

Kuten SOSTE toteaa, Suomi on sitoutunut osana Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanoa vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000:lla vuoteen 2030 mennessä. Määrästä kolmasosan tulee olla lapsia. Tästä sitoumuksesta on pidettävä kiinni ja jatkettava määrätietoisesti kansallisen köyhyden ja syrjäytymisen vähentämisen toimintasuunnitelman toimeenpanoa.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Naisten köyhyysriskiä kasvattaa ja selittää se, että naisten ja miesten välinen palkkaero on verrattain suuri, naisia työskentelee runsaasti matalapalkka-aloilla ja naisten työsuhteet ovat miehiä useammin määrä- ja osa-aikaisia. Lisäksi hoivavastuun epätasainen jakautuminen tuo naisille katkoksia työuraan ja vaikuttaa tuloihin. Vaikka naiset ovat miehiä koulutetumpia, heidän koulutuksensa realisoituu miehiä harvemmin korkeampina tuloina. Sukupuolen ohella myös muut tekijät, kuten vähemmistöasema, vaikuttavat naisten köyhyysriskiin. Suurimmassa köyhyysriskissä olevat naisryhmät ovat yksinhuoltajat, eläkeläisnaiset, maahan muuttaneet naiset, vammaiset naiset ja romaninaiset. Köyhyysriski on erityisen suuri yksin asuvilla iäkkäillä naisilla, sillä sukupuolittuneet työurat, palkkaepätasa-arvo, matalapalkka-alat ja tyourakatkokset vaikuttavat eläkkeiden suuruuteen ja eläke-eroihin. Lähes 70 prosenttia yli 65-vuotiaista pelkän perusturvan varassa elävistä on naisia.

Vammaiset naiset kärsivät köyhyydestä muita useammin erityisesti työmarkkina-asemansa, koulutustasonsa ja perusturvan varassa elämisen vuoksi. Vammaisen naisen köyhyysriski on noin 25,5 prosenttia ja vammaisen miehen 23,9 prosenttia. Vammattoman naisen köyhyysriski on 14,3 ja miehen 13,7. Vammaiset henkilöt eivät välttämättä työllisty vammansa vuoksi, minkä takia toimeentulo on perusturvan varassa. Perusturvan taso on matala, ja lähes puolet vammaispalveluita Suomessa tarvitsevista kokee, että raha ei riitä elämiseen. Kelan vammaiselle henkilölle maksama

takuueläke on 784,52€/kk. Vammaisen henkilön asunnon on oltava esteetön, mikä voi lisätä asumiskuluja.

Riittämättömän asumistuen takia vammaiset henkilöt maksavat asumiskuluja myös eläkkeestä. Vammaisten köyhyyttä lisäävät asiakasmaksut, jotka ovat korkeat moneen muuhun Euroopan maahan verraten. Vammaiselle henkilölle eläkkeen lisäksi maksettava vammaisetuus ei riitä kattamaan kuluja. Kattavasti ei ole tutkittu, kuinka paljon vähemmän rahaa vammaiselle perusturvalla eläjälle jää esimerkiksi pitkäaikaistyöttömään verrattuna, tai mikä on köyhien vammaisten naisten osuus koko aikuisikänsä köyhyydessä elävien vammaisten määrästä. Hiljaisen tiedon mukaan vapaaseen kulutukseen jäävät varat ovat pienemmät, eikä vaikeavammaisen henkilö välttämättä pysty hyödyntämään esimerkiksi tarjouksia tai hakemaan apua leipäjonosta vammattoman tavoin.

Maahan muuttaneiden naisten palkkatulot saattavat jäädä hyvin pieniksi heikon työllisyyden vuoksi, vaikka 56 prosentilla maahan muuttaneista naisista on korkeakoulututkinto. Maahan muuttaneiden naisten ja miesten väliset työllisyys- ja palkkaerot ovat suuremmat kuin muun väestön. Maahan muuttaneiden naisten työurat ovat lyhyempiä ja työllistyminen hitaampaa kuin maahan muuttaneilla miehillä.

Romaninaiset kärsivät muita useammin köyhyydestä alhaisen koulutustason, työllistymisvaikeuksien, ennakkoluulojen ja syrjinnän vuoksi. Tästä johtuen myös köyhyyskokemukset ovat verrattain yleisiä. THL keräsi vuosina 2017–2018 tietoa romaniväestön hyvinvoinnista, terveydestä, toiminta- ja työkyvystä sekä palvelujen käytöstä. Romanian hyvinvointitutkimukseen vastanneista naisista kolmasosa oli jättänyt käymättä lääkärissä rahanpuutteen takia viimeisen vuoden aikana. Joka toinen vastanneista naisista oli pelännyt ruoan loppumista sekä joutunut tinkimään lääkkeiden ostosta.

Täyspäiväisistä omaishoitajista kaksi kolmasosaa on naisia. Vanhustenhuollon painopistettä on siirretty laitoshoidosta kotihoitoon ja omaishoitoon. Omaishoidon kokonaistilanne on käymässä yhä akuutimmaksi, sillä väestö ikääntyy nopeasti. Omaishoito vähentää kunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä ja luo siten julkiselle sektorille suuria säästöjä. Samalla ikääntyneiden kotihoidon lisääminen sysää keski-ikäisiä naisia yhä enemmän työelämän ulkopuolelle. Jo nyt omaishoidon tuen saajista yli 40 prosenttia on työikäisiä. Työikäisenä omaishoitajaksi siirtymisellä on vaikutuksia naisten työllisyyteen sekä eläkekertymään. Täyspäiväisen omaishoitajan veronalaisen hoitopalkkion alaraja on tällä hetkellä 439,70/kk, minkä lisäksi kunnat voivat maksaa vaihtelevia kuntalisiä. Omaishoitajien tilanne ei ole alueellisesti yhdenvertainen. Työikäisenä omaishoitajaksi siirtymisellä on vaikutuksia naisten työllisyyteen sekä heidän eläkekertymänsä. Omaishoidon sukupuolivaikutukset on selvitettävä ja huomioitava päätöksenteossa.

Kaikki nämä tekijät vaikuttavat naisten palkka- ja urakehitykseen, eläkekertymään ja ansiosidonnaisten sosiaaliturvaetuksien tasoon.

Haavoittuvassa asemassa olevat kokevat moniperustaista syrjintää. Siksi intersektionaalinen työote on komitean jatkovalmistelussa välttämätöntä.

Hinkkanen Annika
Naisjärjestöjen Keskusliitto